אף תרומת מעשר [א]נטלת באומד ובמחשבה ומעשר קרייה רחמנא תרומה דכתיב [1]כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים לנחלה ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ניטל באומד ובמחשבה אף מעשר בהמה ניטל באומד ובמחשבה אמר רבא [ב]עשירי (א) מאליו הוא קדוש מנא ליה לרבא הא אילימא מהא דתניא אין לי אלא שקרא שמו עשירי לא קרא שמו עשירי מנין ת"ל (ב) [2]עשירי יהיה קדש מ"מ ודלמא עשירי הוא דלא קרייה קדש קרייה אלא מהא דתניא [ג]קרא לתשיעי עשירי ויצא העשירי ולא דבר התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ודלמא שאני התם דאיברר ליה עשירי אי נמי (א)דאחוי עילויה אלא מהא דתניא [ד]קרא לתשיעי עשירי ומת עשירי בדיר תשיעי נאכל במומו וכולם פטורין מ"מ כולם פטורין לאו משום דקדש ליה עשירי ודלמא דאיפטרו במנין הראוי [ו]דהאמר רבא [ה]מנין הראוי פוטר אלא מהא דתניא קרא לתשיעי עשירי [ו]ונשתייר עשירי בדיר התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר והתניא תשיעי חולין תני תנא קמיה דרב ששת הא מני ר"ש בן יהודה היא דתניא ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש

אף

רש"י

[ג]באומד. שמלמד בדעתו כך וכך יש בכרי הזה ולפי אומדנותו נוטל תרומה: במחשבה. שמחשב [ואומר] בני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה כדאמרינן (דמאי פ"ז מ"ד) לגבי לוקח יין מבין הכותים ולהכי קרי ליה מחשבה משום דאינו מונה[ד] אותן אי נמי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר. ותרוייהו אומד ומחשבה נפקא לן מונחשב[ה]: איתקש. בריש פירקין (לעיל נג.) ואת מעשרותיכם בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה וא' מעשר דגן: קדוש מאליו. שאם מנה [ג] עשר ונשתייר עשירי בדיר אע"פ שלא יצא ולא מנאו קדוש מאליו: ודילמא עשירי לא קרייה רחמנא. דליהוי ליה דין מעשר להעלותו לירושלים ולהקריבו אלא קדוש גרידא קרייה רחמנא לקדושה חלה עליו ואינו נאכל אלא במומו. (א) [ד] ענין אחר ודילמא עשירי לא קרייה שלא קרא שמו עשירי אלא קדש קרא שמו ולהכי הוי מעשר אבל היכא דלא קראו כלל לא ליהוי קדוש כשאר מעשר. ולא מפי המורה: דאיברר ליה עשירי. שלפי שיצא בסוף תשעה נברר מעצמו שהוא עשירי ולכך הוי כשאר מעשר אע"פ שלא קרא עליו שם(ב). אי נמי ברייתא קמיירי כגון דאחוי עליה בשילא הרצה עליו באצבעו שיהא מעשר אלא שלא דבר בפיו. אבל היכא דנשתייר בדיר ולא קרא לו שם לא שמעינן אכתי דליהוי קדוש כשאר מעשר: תשיעי נאכל במומו. הואיל וקראו עשירי [ה] דתמורת שם מעשר מקדש לפניו ולאחריו כדלקמן [ס.] אבל האחרים מיהא לא נפטרו או הואיל והוא תשיעי למנין הבהמות: וכולם פטורין. השמונה שיצאו כבר: דקדש ליה עשירי. מאליו בדיר אע"פ שלא יצא: במנין הראוי. כשיצאו תשעה בפתח היה שם מנין הראוי למעשר שעדיין היה עשירי קיים שהיה ראוי לצאת אחריהם ולפוטרן וכיון דראוי לצאת דמי כמאן דיצא כבר ופטר את המנין ולקמן[ו] מפרש טעמא אבל איהו גופיה מיהא לא הוה קדוש עד שיצא: והעשירי מעשר. אלמא אע"ג דלא יצא קדוש מאליו בדיר. והשתא פריך אהך ברייתא דקתני התשיעי נאכל במומו והתניא וכו':

רש"י כת"י

ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן. כדאמרינן בריש פירקין[ז]. עשר תעשר ונחשבה והיינו מחשבה שאינו מונה עשירי אלא מפריש כל מה שעולה בדעתו: מאליו קדוש. כגון שהיה מונה ויצאו ט' וי' נשתייר בדיר קדוש כל מקום שהוא: ט' יאכל במומו. והואיל וקראו עשירי קדוש במקצת כדאמרינן לקמן[ח] מעשר מקדש לפניו ולאחריו אם קראו י' והיא קדושה דט' אינה קדושה גמורה ליקרב כדילפינן בשלהי פרקין [ס.] והעשירי מעשר וקרב אלמא מאליו הוא קדוש דהא לא דבר כלל: שאני הכא. להכי קדוש דאיברר ליה שהוא י' שהרי יצא כאותו פתח עם הט' אבל אם נשתייר בדיר או יצא בפתח אחר אימא מאליו לא קדוש: דלמא. מש"ה פטורים דאיפטרי להו במנין הראוי כשנמנו הט' היה עדיין העשירי חי וראוי להמנות עמהם ולהשלימו ומגלא שמניינו היה ראוי להעשר והילכך אע"פ שמת הי' נפטר: דהא אמר רבא וכו'. ולעולם אי הוה עשירי קיים ונשאר בדיר לא הוה חיילא עליה שם קדושה: וט' מעשר. אלמא קדוש מאליו דהא מעשר קרו ליה: הא מני. דקתני ט' חולין:

תוספות

להו להדדי לימא דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן אחד מעשרה אף מעשר בהמה אחד מעשרה בלא העברה תחת השבט אלא שיש עשר לפניו ונוטל אחד מהם י"ל [ו] מייתי דאבא אלעזר לומר דילפינן תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד אע"פ שאין סברא [ז] לגמר [ח](לגבי) הכי דתרומה גדולה אין לה שיעור ותרומת מעשר יש לה שיעור [ט] ומקשינן להו אהדדי אע"ג דהוי [כעין] אפשר (מאומד אפשר) משאי אפשר [י] והכי נמי ילפינן מעשר בהמה ממעשר דגן דמפקינן קרא ממשמעותיה דכתיב כל אשר יעבור ופי' זה אינו מתיישב ללב ונראה לפרש [י] דלר"י בר' יהודה [י]הוי מעשר אע"פ שאין שוין [יא] במכנים לדיר להמעשר דמסתמא או אין דרכם להיות שוין הילכך צריכה לאוקימה כאבא אלעזר בן גומל דשרי מאומד ולא חיים למרבה במעשרות כדפרישית או לכל הפחות שרי בעין יפה כדאי' בהדיא במנחות (דף נד:) ואי לאו דאבא אלעזר [יב] אמינא אע"ג דכמעביר לא חיישינן בשוין בכי האי גונא שנוטל אחד מעשרה דילפינן ממעשר דגן בעינן שוין וא"ת כיון דאבא אלעזר שרי אפילו במעשר [יג] אמאי איצטריך לאוקומי במנחות (שם) הא דאמר ר' אלעזר בר' יוסי אבא היה נוטל עשרה גרוגרות שבמקלוע על תשעים שבכלכלה והיינו בתרומת מעשר לוקמה במעשר גופיה וי"ל נהי דר' יוסי ברבי יהודה סבר [יד] [כ]מעשר כיוצא בו אמר דילמא אבא אלעזר לית ליה ההוא סברא ועוד ניחא ליה לאוקמה בתרומת מעשר משום דמוכח רישא דבתרומה איירי [טו] מדקתני תורמין: **אף תרומת מעשר נטלת באומד ובמחשבה.** וא"ת והא עיקר מחשבה בתרומת מעשר כתיב דכתיב ונחשב לכם תרומתכם והאי קרא בלוים כתיב וי"ל [טז] כדכתיב כדגן מן הגורן דהיינו תרומה גדולה דמשמע [יז] דגן שישראל מפריש מגורנו משמע שפשוט לו יותר בתרומה גדולה ובגטין (דף לא.) פ"ה [יח] הא דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד הוא דיליף אבל מחשבה ילפינן בתרוייהו מונחשב ונראה דרבנן לא פליגי אאבא אלעזר לענין מחשבה אלא לענין אומד ומת"ל דפליגי שמא יש בו שום טעם דלא מוקמי [ל]ממשנה בתרומת מעשר אע"ג דכתיב בגופיה כדאשכחן לענין מוקף [יט] כדאמר בירושלמי [מ]פרק שני (דקראה כל התרומה כולה מלמדה ולימדה) חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה דבתרומת מעשר כתיב ממנו לומר דבעינן מוקף ומוקמינן ליה בתרומה גדולה ולא בתרומת מעשר [כ] דבמס' בכורים (פ"ב מ"ה) תנן תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כבכורים והא דפריך בפ' כל הגט (גיטין דף ל:) גבי תרומת מעשר וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף [כא] מעמיד ר"ת מדבריהם דמדאורייתא לא בעי מוקף ומיהו נראה דלענין מחשבה לא פליגי מדפריך בריש האיש מקדש (קידושין דף מא:) גבי הא דיליף שליחות מתרומה מה לתרומה שכן נטלת במחשבה משמע דלכולי עלמא פריך והיינו תרומת מעשר דכתיב בה אתם גם אתם ומיהו לפי מה שפי' [כב] הקונטרס במחשבה פליגי דמשום מחשבה מוקי ר' יוסי בר' יהודה [כג] בשמעתין כאבא אלעזר בן גמלא ומתוך פירושו [כד] משמע [נ]דאפילו בתרומה גדולה לית להו מחשבה דאי אית להו מחשבה לא הוה צריך למימר דסבר כאבא אלעזר בן גמלא דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר מדקרייה רחמנא תרומה ומיהו מצי [כה] למימר דמשום תרומת מעשר שנו קרייה רחמנא תרומה: **במחשבה.** פ"ה נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה ואע"פ שלא הפריש משמע שרוצה לומר משום דכתיב ונחשב שרי לאכול בלא הפרשה ושרינן נמי בשתיקה על ידי [כו] נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה וכל זה דנפקא לו מונחשב עוד פירש לשון אחר במחשבה [כז] מחשב ואומר כ' לוגין שאני עתיד להפריש ואע"פ שעתה אינו מפריש כלום ורוצה לומר דדיבור צריך והא דשרי בלא הפרשה קרי מחשבה ואשכחן נמי [כח] דקרי [ס]למחשבה דיבור כמו (ב"מ דף מד.) על כל דבר פשע [כט] דאמר לחייב על המחשבה כמעשה ונראה דבלא דיבור נמי הוי תרומה מדתנן במס' תרומות (פ"א מ"ו) חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתם תרומה וחשיב אלם ובירושלמי מפרש טעמא משום ברכה ובמס' שבועות פ"ג (דף טו:) [ל] משמע בהדיא דשרי כשגמר בלבו אע"ג שלא הוציא בשפתיו [לא] דכתיב כל נדיב לב וקאמר תרומה וקדשים הוו להו שני כתובים הבאים כאחד ולא ילפינן מינייהו שבועה וכמה שאוכל בלא הפרשה אין קפידא דלכולי עלמא שרי בב"מ אע"פ שאין מפריש עתה כדמוכח ההוא דהלוקח יין מבין הכותים דשרי לכ"ע אי לאו משום ברירה אי משום דחיישינן לבקיעת הנוד [ע]ויש מקומות דשרינן מעשר שני לצפונו וא"ת כיון דשרינן תרומה על ידי [לב] נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר אמאי אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט הא תנן פ' נוטל (שבת דף קמב.) מעלין המדומע באחד ומאה ופריך [לג] והא מתקן ושני ר' אלעזר כר"ש היא דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה ולהכי לא חשיב מתקן [לד] כיון דאפשר [פ]במחשבה וי"ל מדומע שאני שכבר נתקן אבל תחלת תיקון [לה] לא שרינן מטעם דאפשר במחשבה ואפילו דמאי אסור לתקן בשבת כדמוכח פ' במה מדליקין (שם דף לד.) ואע"ג דשרי ליה בנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר כדמוכח פ"ק דחולין (דף ו:) גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן [צ]: **איתקש מעשר בהמה למעשר דגן.** פ"ה מדכתיב עשר תעשר כדאמרינן בריש פירקין נ"ל דלית ליה הא דאמר [רבא] לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר ועוד בריש פירקין דרשינן היקשא אחרת [לו] והבאתם שמה מעשרותיכם לר' עקיבא ושמא לא אתקש אלא לענין הבאה מיהו לרבא קשה היכי מפרש טעמא דרבי יוסי בר' יהודה וכן בזבחים פרק ב"ש (דף מה.) דרשינן קדשי עובדי כוכבים אין עושים תמורה מדאיתקש תמורה למעשר בהמה ומעשר בהמה למעשר דגן ובמעשר דגן כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים וי"ל לענין לעשר מזה על זה כגון ממין על שאינו מינו דהוי כעין חדש על ישן לגבי הכי דוקא אומר לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר:

יצאו

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פי"א מהל' מעשר הל' יד ופ"ג מהל' תרומות הלכה י טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף כד ובסעיף מ"ד:

כד ב ג מיי' פ"ח מהל' בכורות הלכה ג:

כה ד ה מיי' שם הל' י סמג עשין ריב:

כו ו מיי' שם הל' ח:

שיטה מקובצת

א) עשירי קדוש מאליו מנא ליה: ב) עשירי נמחק: ג) מנה תשעה ונשתייר עשירי: ד) לשון אחר: ה) עשירי דשם מעשר מקדש: ו) וי"ל דמייתי: ז) סברא ללמוד זה מזה דתרומה: ח) שיעור אפילו הכי מקשינן להו: ט) אפשר הכי נמי כו' דגן אע"ג דמפקי' קרא: י) לפרש דמשמע ליה דלר"י: יא) שוין כמו במכנים כו' הילכך צריך לאוקמא: יב) אלעזר הוה אמינא: יג) במעשר מאומד אמאי: יד) סבר דמעשר כיוצא בו דלמא אבא: טו) דקתני אות מ' נמחק: טז) וי"ל משום דכתיב כדגן: יז) דמשמע ראשית דגן: יח) פ"ה דהא דיליף: יט) מוקף דאמרינן בירושלמי: כ) מעשר והבדיא תנן במסכת בכורים דתרומת מעשר: כא) המוקף מפרש ר"ת דהיינו מדבריהם אבל מדאורייתא לא: כב) בקונטרס משמע דבמחשבה פליגי דפי' דמשום: כג) יהודה דשמעתין: כד) פי' נמי משמע: כה) למימר דמשום: כו) ידי שנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר דכל זה נפקא מונחשב: כז) במחשבה שיחשב: כח) נמי דוכתא דקרי: כט) פשע דאמרינן לחייב: ל) פ"ג פי' הקונטרס נמי משמע: לא) בשפתיו גבי כל נדיב לב דקאמר תרומה: לב) ידי שנותן: לג) ופריך בגמרא והא מתקן ושני מרו"א בר' שמעון: לד) מתקן כשמעלהו כיון דאפשר במחשבה והכא נמי אפשר במחשבה: לה) תיקון של טבל לא: לו) אחרת מוהבאתם:

רבינו גרשום

ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן. דכתיב עשר תעשר בשתי מעשרות הכתוב מדבר כו'. ובספרי כתוב ונחשב לכם תרומתכם ולא כתיב [א] בבי' תרומות הכתוב מדבר אלא כשם שתרומה גדולה ניטלת במדה ובמחשבה כך תרומת מעשר: מאיליו הוא קדוש. אפילו לא קראו עשירי ולא קדש: דאיברר ליה עשירי. שיצא חוץ ולא קראו אחר אלא שתק: אי נמי דאחוי עילויה. שרמז בידו [עליו] שהוא עשירי: דלמא דאיפטרו במנין הראוי. שכשיצאו אלו עדיין היה העשירי שבדיר חי והיה ראוי להשלים מנינו ומשום הכי פטירי ולא משום שיהו מעושרין הראוי: הא מני. דתשיעי נאכל במומו ר' שמעון דלא נעקר שם עשירי

א) אולי צ"ל ולא כתיב בתרומה בשתי תרומות הכתוב מדבר וכו' וכוונתו מלשון תרומתכם מסקינן דמיירי בשתי תרומות דקרי ליה תרומותיכם ועי' רש"י ותוס' בגיטין (דף לא ובמנחות דף נד) דפי' בדרך אחר ע"ש

מסורת הש"ס

א) דמאי צ"ק, ב) ב"מ ו:, ג) [תוספתא ערוך עוד לדף נח:], ד) [תוספתא רש"ש], ה) [ע"כ שייך לעמ' הקודם], ו) [ע"כ], ז) [לעיל נג:], ח) [דף ס.], ט) צ"ק מ"ז, י) צ"ל בנוטל אחד מעשרה הוי מעשר אע"פ שאין שוים כמו במכנים כו' צ"ק, כ) גי' צ"ק מעשר כיוצא בו ונוטל מאומד דילמא אבא כו', ל) מחשבה אתרומות צ"ק, מ) צ"ל פרק שני דתרומות כל התורה כולה למידה ומלמדת חוץ כו' צ"ק, נ) נמי דאפילו צ"ק, ס) לדבור מחשבה צ"ק, ע) צ"ל ויש מקומות דפריך כשאומר מעשר שני לצפונו או לדרומו וא"ת כו' צ"ק, פ) גי' צ"ק במחשבה ה"נ אפשר במחשבה וי"ל כו', צ) [וע"ע תוס' חולין ז. ד"ה ודילמא].

תורה אור השלם

1. כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו ליי תרומה נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: במדבר יח כד

2. וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליי: ויקרא כז לב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ודילמא וכו' אלא במומו (ענין) תא"מ ונ"ב פ"א לשון: (ב) ד"ה דאיברר וכו' עליו שם הס"ד:

מוסף רש"י

אף תרומת מעשר. אע"פ ששיעורה קבוע מן התורה מעשר מן המעשר, ניטלת באומד (גיטין לא.). מנין הראוי פוטר. היה לו י"א טלאים ומנה חמש ומת אחד מן שאינן מנוין, המנוין פטורין ושאינן מנוין מצטרפין לגורן אחר, שיולדו לו טלאים עד שיגיע זמן הגורן ויצרפם עם אלו, אבל המנוין פטורין במנין הראוי, דיליף לה מאשר יעבור ולא שכבר עבר, דמשעבר תחת השבט ולא עלה בידו מעשר שוב אינו מעבירו פעם אחרת כשיולדו לו טלאים לצרף עמהם (ב"מ ו:).